

Makale Künyesi (Derleme): Toprak, A. (2024). Erbaa Karaağaç ve Çalkara köylerinde devir mevlidi / manevi kalkan geleneği. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 1357-1368.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1564484>

ERBAA KARAAĞAÇ VE ÇALKARA KÖYLERİNDE DEVİR MEVLİDİ / MANEVİ KALKAN GELENEĞİ

Abdulhamit TOPRAK¹

ÖZET

Geçmişten günümüze, insanlar doğal afetlerle başa çıkabilmek için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bu yöntemler, özellikle geleneksel ve kırsal yaşam tarzının hâkim olduğu yerlerde belirgin bir şekilde görülmüştür. Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan toplumlar, kuraklık, sel ve taşkın gibi doğal felaketlere karşı korunma içgüdüleriyle çeşitli ritüeller ve uygulamalar meydana getirmiştir. Bu bağlamda, yağmurun yağması için gerçekleştirilen “yağmur duası” gibi geleneksel uygulamalar, Türkiye’nin birçok bölgesinde hâlâ yaşamaktadır. Tokat ili Erbaa ilçesindeki Karaağaç ve Çalkara köylerinde icra edilen “Devir Mevlidi” veya “Manevi Kalkan” adı verilen geleneğin işlevi derinlemesine ele alınacaktır. Bu gelenek, yalnızca yağmur yağdırmak amacı taşımamakta; aynı zamanda sel, dolu ve taşkınlardan korunmak için de icra edildiği görülmüştür. Karaağaç ve Çalkara köylerinde, bu geleneğin yaklaşık bir asırdır devam edegeldiği ve köy sakinleri arasında derin bir anlam taşıdığı bilinmektedir. Bu süre zarfında ritüelin biçimi ve amacı, toplumsal ihtiyaçlara ve doğal koşullara göre değişim ve dönüşümler geçirmiştir.

Devir Mevlidi Geleneği, Türk kültür geleneği bakımından köklü bir yere sahip olup geçmişten gelen inanç, âdet, gelenek ve uygulamaların günümüzdeki yansımalarını temsil etmektedir. Bu gelenek yerel toplulukların doğal afetlere karşı geliştirdikleri manevi ve sosyal dayanışmanın bir ifadesi ve sembolüdür. Törenler, sadece dini bir ritüel değil, aynı zamanda sosyal bir etkinlik olarak da ön plana çıkıp toplumsal dayanışmayı güçlendirerek kuşaklar arası bilgi aktarımını sağlamıştır. Böylece, köylerdeki insanlar arasında bir bağ ve toplumsal birliktelik oluşturur. Çalışma, bu ritüellerin salt bir inanç meselesi olmadığını, aynı zamanda kültürel bir mirasın nasıl korunduğunu ve yaşatıldığını da göstermektedir. Bu tür gelenekler, toplumların geçmişle olan bağlarını güçlendirip geleceğe dair umut ve dayanışma duygusu da aşılacaktır. Ayrıca, Devir Mevlidi Geleneği’nin icra edilmesi sırasında ortaya çıkan sosyal etkileşimler, toplumsal ilişkileri pekiştirmekte ve insanların birbirleriyle olan bağlarını güçlendirmektedir.

Doğal afetlere karşı geliştirilen bu tür manevi uygulamalar, insanları bir araya getiren ve kolektif bir hafıza oluşturan önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Karaağaç ve Çalkara köylerindeki Devir Mevlidi Geleneği geçmişin izlerini taşıyan kültürel bir miras olmanın yanı sıra gelecek kuşaklar arasındaki birlik ve dayanışmayı güçlendiren bir işlevi yerine getirmektedir. Bu çalışmada, kültürel mirasın korunmasının ve toplumsal birlikteliğin sağlanmasının önemini ortaya koymanın yanı sıra, özellikle ülkemizde daha

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Dr. Öğr. Üyesi. abdulhamit.toprak@gop.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0717-5148>

önce incelenmemiş ve örneğine rastlanmamış özgün bir gelenek olan Devir Mevlidi/Manevi Kalkan Geleneği hakkında bilgiler verilecektir.

Anahtar kelimeler: Tokat, Erbaa, gelenek, devir mevlidi geleneği, manevî kalkan geleneği.

GİRİŞ

İnsan ve toplum hayatını etkileyen unsurlar arasında gelenek ve inançlar önemli bir yer tutar. Kişiliğin oluşmasında, aile bireyleri arasındaki bağların sağlam bir yapıya oturmasında, toplum üyeleri ile olan ilişkilerin düzenlenmesinde, gelişmesinde ve yürütülmesinde gelenek ve inançların rolü büyüktür. Bu durum Devir Mevlidi Geleneği'nin Karaağaç ve Çalkara köylerinde sürdürülmesinde önemli rol oynamıştır. Gelenek hem toplumun değerlerini ve uygulanma şeklini hem de bu değerlerin aktarım biçimini ifade eder (Yılmaz, 2005, s. 40).

Tarih boyunca farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan, zengin dinî ve kültürel geleneklere sahip Türkiye, pek çok farklı geleneğin varlığını sürdürdüğü bir ülkedir. Bu geleneklerden biri, ölen kişilerin ölüm yıldönümlerinde icra edilen Mevlid Geleneği, diğeri ise doğal afetlerden korunmak amacıyla Tokat ili Erbaa ilçesine bağlı Karaağaç ve Çalkara köylerinde uygulanan Devir Mevlidi Geleneği'dir. Her iki gelenek ismen benzerlik gösterse de, icra şekilleri ve amaçları bakımından birbirinden tamamen farklıdır. Anadolu, tarihsel olarak birçok farklı uygarlığa beşiklik eden, göç, kültürel alışveriş, sosyal ilişkiler gibi çeşitli sebeplerle farklı kültürlerin etkileşimine açık olmuştur. Bu nedenle bölgedeki halkların gelenekleri hem geçmişin izlerini taşımakta hem de zamanla evrilerek var olan şartlara uygun hale getirilmiştir.

Geleneksel toplumlarda, geçmişe bağlılık ve ataların kültürlerini yaşatmak büyük bir önem taşır. Bu bağlamda toplumlar tarihi tecrübelerini ve birikimlerini sonraki nesillere aktarmayı bir sorumluluk olarak görür. Gelenekler, geçmişin birikimlerinden faydalanarak her yeni nesil ile birlikte değişip dönüşerek geleneklerin canlı kalmasını sağlar. Özellikle kırsal kesimlerde, köy halkı toplumsal ve doğal yaşamla iç içe geçmiş bir şekilde, atalarının izlerini sürdürmeye devam eder. Çalkara ve Karaağaç köylerinde, bu geleneksel bağların hâlâ güçlü bir şekilde yaşatıldığı görülmektedir. Bu köyler hem geçmişten gelen tecrübeleri hem de toplumsal dayanışmayı güçlendirmek amacıyla Devir Mevlidi Geleneği'ni sürdürmektedir.

Devir Mevlidi Geleneği, köylüler tarafından doğal afetlerden korunma amacıyla uygulanmaktadır. Bu gelenek, özellikle sel, taşkın gibi afetlerle birlikte geçmiş deneyimlere dayanarak kuraklık gibi diğer doğal felaketselere karşı da bir koruma aracı olarak kabul edilir. Bu nedenle, halk arasında "Manevî Kalkan" olarak da bilinen Devir Mevlidi Geleneği, doğa olaylarına karşı bir manevi kalkan oluşturmanın yanı sıra toplumsal birlikteliği güçlendiren bir işlev de görmektedir.

Bu çalışma, Devir Mevlidi Geleneği'nin bölgeye özgü bir ritüel olarak diğer benzer geleneklerden nasıl ayrıldığını, amacını ve bu geleneğin zaman içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çalışma ile 19 Nisan 2024 tarihinde geniş katılımı yapılan Devir Mevlidi etkinliğine dair gözlemler ve mülakatlarla elde edilen veriler ışığında, bu

geleneğin anlamı, işlevi ve köy halkı üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan literatür taramaları sonucunda Devir Mevlidi Geleneği ile ilgili bir çalışmanın bulunmadığı ve bölgedeki saha araştırmaları neticesinde bu geleneğin bölgeye özgü bir nitelik taşıdığı tespit edilmiş; bu doğrultuda söz konusu bu özgün çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda bölgedeki saha çalışmaları neticesinde elde edilen bulgular, Devir Mevlidi Geleneği'nin hem yerel bir kültür örneği olarak hem de Türkiye genelinde nadiren karşılaşılan bir gelenek olarak incelenmesini sağlamaktadır.

Bu çalışma, Devir Mevlidi Geleneği'nin yalnızca bir doğal afet karşısında başvuru bir ritüel değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın ve kültürel mirasın korunmasının da bir sembolü olduğunu ortaya koyacaktır. Çalışmada öncelikle bahse konu geleneğin görüldüğü Çalkara ve Karaağaç köylerinin tarihi ve kültürel yapılarına değinildikten sonra Devir Mevlidi Geleneği hakkında bilgilere yer verilecektir.

KÖYLER VE DEVİR MEVLİDİ / MANEVİ KALKAN GELENEĞİ

Çalkara Köyü

Çalkara köyünün adını nereden aldığı ile ilgili iki rivayet söz konusudur. İlk rivayet Memleketim Tokat Gazetesi'nin yayımladığı Tokat Rehberi adlı eserde, köyün adının köyde bulunan Horasan evliyalarından Çalbaba tekkesinden aldığı, diğer rivayet ise Çalkara isminin Türk boylarından olan Salgurlardan gelmiş olduğudur (2010, s. 501).

Çalkara Köyü'nün geçmişi itibarıyla en az altı asırlık köklü bir geçmişe sahip olduğu, Osmanlı zamanında yapılan nüfus sayımlarındaki kayıtlardan anlaşılmaktadır. 1455 yılında yapılan nüfus sayımına göre, köy nüfusunun yüz yirmi dört kişiden oluştuğu görülür (Durupınar, 2022, s. 25). Çalkara köyü, 200 hanelik bir köy olup İstanbul'a çok göç veren bir köydür. Önceleri yaklaşık 500 hane olan köy İstanbul'a çok göç verdiğinden 200 haneye kadar düşmüştür. Yaklaşık 1000 kişilik bir nüfusa sahip olan Çalkara, Yeşilirmak'a yakın bir köydür. Köyün temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Tarımda tütün, asma yaprağı, nohut ve buğday gibi ürünler öne çıkarken, hayvancılıkta daha çok küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır (K.K. 9). Tarımda teknoloji kullanımının artması köyde sulu tarıma da geçilerek fasulye, bezelye, domates, patlıcan, biber gibi tarım ürünlerinin de yetiştirilmeye başlandığı görülmüştür.

Karaağaç Köyü

Karaağaç'ın da Çalkara köyü gibi geçmişi en az altı asır öncesine dayanan bir köy olduğu 1455 yılında Osmanlı Devleti'nin nüfus kayıtlarından anlaşılmaktadır (Durupınar, 2022, s. 25). Karaağaç, Amasya'nın Taşova ilçesine yaklaşık on kilometre mesafede olup Erbaa ilçesi Bidevi nahiyesinin (1945 yılına dek şimdiki adı ile Esençay nahiyesine bağlı) 1945 yılında Taşabat nahiyesinin (Taşova) ilçe statüsü kazanmasıyla 1953 yılına kadar Tokat ili Taşova ilçesine bağlı bir köy olarak kalmıştır. (K. K. 12). Taşova ilçesinin 1953 yılında Amasya iline bağlanmasıyla aynı yıl Taşova'dan ayrılıp Tokat'ın Erbaa ilçesine bağlanmıştır. Başka bir rivayette ise 1950 yılından önce Taşova ilçesine bağlı olan Karaağaç Köyü'nün 1950 yılından sonra Erbaa'ya bağlandığı söylenir. (K. K. 12). Geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Karaağaç'ta tarım ürünü olarak tütün, asma yaprağı, buğday, nohut, fasulye üretimi ve küçükbaş hayvan besiciliği yapılır ve köyde yaklaşık bin beş yüz küçükbaş ve dört yüz büyükbaş hayvan olduğu ifade edilir. (K. K. 12).

Karaağaç köyü, özellikle 1980 ve 1990 yılları arasında İstanbul'a çok göç vermiştir. (K. K. 12).

Devir Mevlidi /Manevi Kalkan Geleneği'nin Ortaya Çıkışı

Rivayetlere göre Karaağaç ve Çalkara köylerinde geleneğin ortaya çıkışı farklı sebeplere dayanır. Karadeniz ikliminin hâkim olduğu Erbaa'da 1940'lı yıllarda 3-4 yıl kuraklığın hâkim olduğu söylenir (K. K. 19). Bu nedenle Karaağaç köyünde köy halkı ve birkaç din adamı tarafından yağmur duasına çıkıldığı, bu amaçla Yeşilirmak'tan birkaç taş toplandığı, taşların okunduktan sonra tekrar ırmağa atıldığı rivayet edilir (K.K. 16 ve K. K. 1). Taşlara duaların okunup ırmağa atılması olan yağmur büyüünün Türk kültüründe rastlanan bir ritüel olduğu görülür. Yağmur büyüü, genellikle benzetmeli büyü ilkesine dayalı olarak gerçekleştirilen (çocukları ıslatmak, sulara taş atmak, yağmuru taklit eden hareketler yapmak gibi) ve yüce varlıklar üzerinde etkili olduğu düşünülen dua, kurban, adak gibi ritüellerle yağmur yağdırmayı amaçlayan bir büyü türüdür. (Örnek, 1973, s. 67). Karaağaç köyünde Devir Mevlidi Geleneği'nin bu amaçla ortaya çıktığı ve başladığı rivayet edilir. Yaklaşık bir asır önce Yeşilirmak'ın taşarak Çalkara Köyü'nün arazilerini yerle bir ettiği, taşlık ve verimsiz hale getirdiği, ırmak yatağına dönüştürdüğü söylenir (K. K. 10). Başka bir rivayette ise yaşanan bu hadiseden ötürü, yarım asır önce Erbaa'ya Hazreti Peygamberin soyundan geldiğine inanılan Zahit Baba adı verilen bir evliyanın Çalkara köyüne davet edilmesi üzerine köye geldiği, Çalkara köyü sakinleri ile birlikte Yeşilirmak'a gidildiği, ırmak yatağına dönüşen arazilerinin tekrar tarım arazilerine dönüşmesi için dua edildiği ve edilen dualar neticesinde ırmak yatağının değişerek tarım arazilerinin yeniden eski haline döndüğü dile getirilmiştir (K. K. 11). Devir Mevlidi Geleneği'nin de bu şekilde ortaya çıktığı rivayet edilmiştir (K. K. 10). Bu bağlamda günümüzde de Zahit Baba türbesine gidilerek dualar edilir. Türk kültüründe bu, atalar kültürünü anımsatmaktadır. Ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının, geride kalanlara iyilik ya da kötülükte bulunabileceği inancı ile onlara karşı duyulan minnet duygusu, atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır" (Artun, 2014, s. 131). Devir Mevlidi geleneğine bakıldığında Atalar kültürünün daha çok olumlu yanının görüldüğünü ifade etmek mümkündür.

Devir Mevlidi Geleneği'nden önce köyün ileri gelenleri bir araya gelerek geleneğin ne zaman icra edileceği ve masrafları konusunda bir istişare grubu oluşturur. Mevlidin masrafları genellikle köylü tarafından karşılanmakla birlikte, maddi durumu iyi olan kişilerin tek başına tüm masrafları üstlenerek geleneğin icrasında önemli bir rol oynadığı da belirtilir (K. K. 3). Masrafların köylü tarafından karşılanması durumunda köyün akil, yaşlı veya bu sorumluluğu üstlenebilecek kişilerinden biri öncülük ederek köylüden para toplar ve bu şekilde masraflar karşılanmaya çalışıldığı ve geleneğin Çalkara köyünde en az bir asır öncesinden başladığı söylenir (K.K. 10). Geleneğin Karaağaç köyünde iklim olaylarına bağlı olarak zamanla değişime uğradığı, kuraklık ve büyük tabii afetlerin önüne geçmek için başladığı ve icra edildiği için Manevi Kalkan adının verildiği söylenir (K. K. 6). Bu gelenek Çalkara ve Karaağaç köylerinde bahar mevsiminde her yıl düzenli bir şekilde icra edilmeye çalışılır.

Geleneğin icrasında Türk mitolojisinde önemli bir yer tutan "yer-su" ve "taş" kültürlerinin geçtiği görülür. Türklerde su ve taş kültürü mitolojik olarak her zaman

önemsenmiş ve Türklere ait edebî pek çok eserde yer almıştır. Su ve taş; mitolojik olarak kutsal bir nesne gibi değerlendirilmiştir. Yada taşının Türklere kullanımı ne denli eski olduğunu göstermesi bakımından Kaşgarlı Mahmut'un Divanü lügati't- Türk adlı eserinde verdiği bilgiler önem arz etmektedir. Yağmur taşını "yat" olarak adlandırdıktan sonra bunun belli başlı taşlarla yapılan, yağmur ve kar yağdırıp rüzgâr estiren, Türkler arasında tanınmış bir kâhinlik türü olduğunu belirtir. (Kaşgarî 1992: 3). Yada taşının kullanımının bu denli eski olması pek çok mitolojik efsaneye konu olmasını beraberinde getirmiştir. Eski Türklere Şamanizm'in en çok görülen geleneklerinden biri olan yağmur ve dolu yağdırma, fırtına çıkarma veya bunları durdurma niteliğine sahip bir taşın olduğuna ve bu taşın Türklerin atalarından miras kaldığına inanılır. Türklerin yada, cada, yat olarak adlandırdığı bu taş en önemli savaş araçlarından biri olarak görülmüştür (İnan, 1952, s. 26-27). Taşla ilgili olarak kuraklık çeken bir arazinin ve bu araziden alınan bir taşın suya temasıyla sihir ve doğa arasındaki ilişkiye vurgu yapılarak taşın uzun süre suya hasret kalmış bir araziye temsil ettiği ve bu taşın yağmur duası sırasında su ile buluştuğunda tüm arazinin de suya kavuşacağı ifade edilir (Acıpayamlı, 1965, s. 236). Bu ritüellerin genelde nisan ayında yapıldığı görülür, bunun sebebi nisan yağmurlarının daha bereketli olduğu düşüncesidir. Anadolu Yörüklerince nisan yağmurlarının suyundan içilmesiyle çocuk sahibi olacağı inancı görülür (Beydili, 2004, s. 502). Türk tarihine bakıldığında bugüne kadar çoğu yerleşim yerinin ırmaklara yakın yerlere kurulması, suyun Türk ananesi ve kültüründe ne denli önemli bir yerinin olduğunu gösterir. Eski Türk inançlarına göre yer gibi su da kutsal olarak kabul edilir. Su kavramının içine ırmak, göl, pınar ve akarsular da dâhildir. Türkler suyu, güç, bereket, cezalandırıcı ve koruyucu tanrı olarak da kabul eder (Uslu, 2017, s. 50). Manevi Kalkan Geleneği bereket, koruyucu ve cezalandırıcı özelliğinden ötürü ortaya çıkmıştır. Pınar ve derelerin kurduğu ve kuraklığın kendini çok gösterdiğinde yağmur yağdırmak için eski Türklerin "Yada taşı"ni kullandıkları görülmüştür. Yağmur taşı olarak adlandırılan bu taşın tılsımlı olduğuna inanılır. Yağmur taşı, yağmur yağdırmak amacıyla gerçekleştirilen dini ve büyüsel ritüellerde kullanılmak üzere toplanan, üzerine dualar ve kutsal sözler okunan taşlardır (Örnek, 1973, s. 67). Yada taşının, büyük Türk Tanrısı tarafından kendilerine armağan edildiği ve bu taşla Türklerin diledikleri zaman yağmur, kar ve dolu yağdırdığına inanılırdı (Uslu, 2017, s. 58). Erbaa Çalkara köyünde görülen Devir Mevlidi Geleneği'nde ırmaktan taşların toplanmasını, eski Türklerin Yada taşı kültürünün bir yansıması veya tezahürü olarak değerlendirmek mümkündür. Adı, şekli, işlevi ve özellikleriyle ilgili farklı yaklaşımlar olsa da Eski Orta Asya Türklerinin kuraklıktan kurtulmak için gerçekleştirdikleri dinî ve sihrî ritüellerde Yada taşına başvurdukları kesindir (Şişman, 2003, s. 90). Bu durum Yada taşının Türkler için önemini göstermesi bakımından önemlidir.

Devir Mevlidi Geleneği'nde önemli bir diğer özellik, eski Türklere görülen ve yer – su kültürü ile ilişkilendirilen kurban geleneğinin görülmesidir. Bu geleneğe Çalkara köyünde Manevi Kalkan Geleneği yemeğinden ötürü kurban kesilmesinde görülür. Türk kültüründe kurban tarih boyunca önemli bir yer tutmuştur. Eski Türklere kurban kesmek, önemli bir dini ve kültürel görevdi. Hun başbuğları, her yılın beşinci ayında Lung-çeng adlı şehirde buluşarak atalarına ve yer-su iyelerine kurban sunardı (İnan, 1976, s. 180). Türklere yer ve su kültürünün en birinci mümessilleri dağlardı. Bu yüksek

dağların zirvesi, bazen Tanrıya ulaşır, bunun için de bazı yüksek dağlara kurban kesilirdi (Ögel, 2010, s. 278). Çalkara ve Karaağaç köylülerinin dağ bayır gezerek köyün tarla sınırlarında Kur'an-ı Kerim okuması dağ kültürünün bir yansımasıdır. Duaların bir dağda, türbe ve yatırın bulunduğu alanlarda yapılması; eski Türk inançlarındaki dağ kültü ve atalar ruhunun 'koruyuculuk ve kurtarıcılık' özelliklerine sığınma anlamına gelir (Köse, 2001, s. 117-118). Türkler gerek eski inançları gerek gelenekleri gerekse İslamî inançları nedeniyle kurban kesmeye önem vermişlerdir. Ayrıca bir murat için kurban kesmek, Türklerin geçmişten bugüne kadar süregelen geleneklerdendir. Kurban kesilmesi hem eski Türk dinlerinde hem de İslam'da olan bir pratiktir (Köse, 2001, s. 117). Bu durum aynı zamanda Türklerin geleneklerine bağlılığını göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir. Türklerin tarih boyunca farklı amaçlarla kurban kesme geleneğini icra ettiği görülür. Türkler ata ruhlarını, farklı işlevler üstlenen iyeleri ve Tengri'yi memnun etmek, rızasını kazanmak, yardımını talep etmek veya dileklerini kabul ettirmek amacıyla kurban kesme ve saç törenleri düzenlerdi (Kalafat, 1999, s. 117). Bu bağlamda Çalkara Köyü Devir Mevlidi Geleneği nedeniyle kurban kesilmesini, Türklerin İslamiyet'ten önce uygulayageldikleri bir pratik veya gelenek olarak değerlendirmek mümkündür.

Devir Mevlidi/Manevi Kalkan Geleneği Ritüelleri

Devir Mevlidi Geleneği'nin belli başlı ritüellere bağlı olarak gerçekleştirildiği görülür. Rivayetlere göre gelenek farklı iki şekilde gerçekleştirilir. İlki Kur'an-ı Kerim okumayı bilen kişilerin veya birkaç din adamının bir araya gelip Kur'an-ı Kerim okuyarak köyün sınırlarını dolandığı, Çalbaba türbesini ziyaret ettiği ve türbede afetlerden korunmak için dualar ettikten sonra köy camisine geçmeleri şeklindedir. Anadolu'da yağmur yağdırma ritüellerinin gerçekleştirildiği mekânlar arasında çok az farklılık bulunmakla birlikte, genellikle yatırların, türbelerin bulunduğu alanlar veya mezarlıklar tercih edilmektedir (Uğurelli, 2023, s. 126). Geleneğin bir diğer şekli ise köylüler tarafından daha önce belirlenen bir yerde komşu köylerle bir araya gelindikten sonra yürünüp Yeşilirmak ve Kelkit ırmağının birleştiği yere ya da ırmak kenarına gidilip dua edilmesi şeklindedir (K. K. 1, K. K. 8). Geleneğin bugün daha çok büyük bir doğal afet olmaması için gerçekleştirildiği görülür. Geleneğe, günahkâr olmadığı düşünülen kişilerin seçilip ırmağa atılmaları ve ırmak kenarına gitme geleneği terk edilmiş, gelenek artık köy camisinde veya belirlenen uygun bir yerde dua edilerek yerine getirilir duruma gelmiştir. Burada imam tarafından afet olmaması için (kuraklık, sel taşkınları, dolu yağışı) hatmi şerif, Yasin-i şerif, kısa sureler (ihlas felak nas, elif lam mim, fatiha) ve dualar okunur (K. K. 6). Eski Türklerde de din adamlarına bu anlamda büyük sorumluluk yüklendiği görülür. Yağmur duasına imamın önderlik etmesi Şamanizm'deki Kam'ların yerini günümüz toplumunda imamların aldığı gösterir (Köse, 2001, s. 117). Geçmişten bugüne bakıldığında din adamlarının toplum hayatında genel itibarıyla önemsendiği ve önemli görevler yerine getirdiği görülür.

Mevlide, komşu köylerden düğüne davet eder gibi davetler yapılır. Burada amaç, daha çok kişinin duaya katılmasını sağlamaktır. Camide toplanan köy halkı ve davetliler, imam hatibin dualarına aminlerle eşlik eder. Köy halkı bu gelenekleri yaşanır kılmak, gelecek kuşaklara aktarmak için yediden yetmişe hep birlikte katılmaya çalışır. Geleneğin gelecek kuşaklara aktarılması önemseyen köy halkı özellikle çocukların katılmasına özen gösterir.

Karaağaç Köyü'nde Devir Mevlidi, hafızların at sırtında köyün arazilerinin sınırlarını dolaşırken Kur'an-ı Kerim'in elden ele verilerek okunması şeklinde icra edilir, Kur'an-ı Kerim'in bu şekilde elden ele verilerek okunması, geleneğin Devir Mevlidi Geleneği olarak adlandırılmasının asıl sebebi olduğu söylenir (K. K. 6). Teknolojinin henüz gelişmediği ulaşım araçlarının yaygınlaşmadığı zamanlarda at sırtında Kur'an-ı Kerim okunurdu; ancak traktörün icadıyla birlikte traktöre veya römorkuna binen birkaç kişi /imam hatip tarafından dua edildiği ve Kur'an-ı Kerim okunduğu söylenir (K.K. 17). Bu olaya halk arasında köy devri veya devir adı verilir. Karaağaç köyünde bugün bu gelenek camide yapılmaktadır. Geleneğin icrası için belirlenen belirli bir gün olmasa da cuma günü gelenek ifa edilmeye çalışılır; cumanın kutsal bir gün olarak görülmesi ve duaların bugün kabul edildiğine inanılması, geleneğin cuma günü icra edilmesini beraberinde getirmiştir, duaların cuma günü kabul edildiğine dair emarelerin çeşitli hadislerde de zikredildiği görülür. Hadis-i şerifte; onda bir saat vardır ki, Müslüman olan hiçbir kul kalkıp namaz kılarken o saate rastlayıp da Yüce Allah'tan bir şey istemeyedursun, ille O, bunu kendisine verir (Buhari, 2013, s. 1059). Hadis-i şerifte anlaşıldığı üzere, cuma duaların kabul olduğu gün olarak zikredildiğinden kurbanlar cuma günü sonra kesilir. Başka bir hadis-i şerifte; üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür; çünkü Âdem o günde yaratıldı, o gün cennete sokuldu ve o gün cennetten çıkarıldı (Yayla, 2002, s. 269). Geleneğin icrasına ve hazırlıklarına üç gün öncesinden başlanır. Cuma günü kurbanlar kesildikten sonra kesilen kurbanların etleri biraz dinlendirilip yemekler hazırlanır ve yemeklerin yenmesi ile gelenek yerine getirilmiş olur (K. K. 15). Geleneğe davet edilen kişilerin müsait olma durumlarına göre bu geleneğin hafta sonlarına denk getirilmeye çalışıldığı da görülür (K. K. 12). Çalkara ve Karaağaç köylerinde cuma namazına hazırlık için yoğun çalışılmaz ve cuma namazı eda edilmeye çalışılır. Hatta herhangi bir amaç veya niyetle adakta bulunulmuşsa, bu adak cuma günü yerine getirilir. Köy halkının kurban kesme geleneğinin eski Türkler ile ilgili bilgi veren mitolojik kaynaklarda, Türklerde kurban kesme geleneğinin İslamiyet'ten önce de görüldüğü ifade edilir. Kurban semavi veya felsefi bütün dinlerde bulunan bir ibadet şekli olup Tanrı'ya ulaşmak için daha çok belirli zamanlarda yapılan bir adak veya sunumdur (Gömeç, 2017, s. 52). Kurban, ilkel kabile inançlarından başlayarak en son ve en mükemmel dine kadar, neredeyse tüm dinlerde bir şekilde varlığını sürdürüp yaygın bir ibadet biçimi olan ve İlâhî din geleneğinde ilk defa Hâbil ve Kâbil tarafından uygulanmış bir ibadettir (Güç, 2020, s. 5). Dolayısıyla günümüzde, Devir Mevlidi Geleneği'nde görülen kurban kesme geleneğinin eski Türk kültür ve ananesinin bir tezahürüdür. Bu geleneğe köy halkı tarafından "Manevi Kalkan" adı da verilir. Geleneğin asıl amacı, köylünün ekinlerini her türlü doğal afete (aşırı yağmur, dolu ve kuraklığa karşı) karşı korumaktır. Ancak yağmur yağmadığı zamanlarda da yağmur duası eklenmek suretiyle de geleneğin icra edildiği ifade edilmiştir (K. K. 14).

Devir Mevlidi Geleneği geçmişi, bilindiği kadarıyla en az 70-80 yıl öncesine dayanan bir gelenektir (K. K. 2, K. K. 13). Amaç köylünün ekinlerini doludan, selden ve diğer doğal afetlerden koruma isteğidir. Geleneğin ritüelleri yerine getirildikten sonra hazırlanan yemekler köy halkına dağıtıldı, bugün caminin fizikî şartları elverdiğinden yemeklerin caminin hazırlanan alt katında yendiği söylenir. (K. K. 18). Köy halkının Devir Mevlidi Geleneği'nin atalarından kalan bir gelenek / kültürel miras olarak

değerlendirmesi, herhangi bir afat olsa da olmasa da geleneği yaşatma adına her sene düzenli bir şekilde icra etmeye çalıştığı tespit edilmiştir.

Günümüzde nisan ayında gerçekleştirilen gelenekte muhtarın öncülüğünde bir heyet oluşturulur ve bu heyet tarafından hane başı para toplanarak geleneğin masrafları karşılanmaya çalışılır (K. K. 4). Hane başı toplanan paranın belirlenmiş bir miktarı yok; ancak herkes kendi imkânları dâhilinde para verir ve toplanan paraya afat hayrı denir (K. K. 14). Afat hayrı ile yemekler yapılır. Köylünün temel geçim kaynağının tarım olması ve buğdayın yetiştirilmesi nedeniyle bulgur pilavı tercih edilirdi; çünkü köylü bulgurunu kendisi ürettiyordu.

Yaklaşık 40-50 yıl önce, köy halkının alım gücünün düşük olması nedeniyle Devir Mevlidi Geleneği'nin icrası için para yerine, yetiştirdikleri tarımsal ürünler (fasulye, nohut, mercimek, bulgur) ile katkıda buldukları belirtilmekle birlikte ekonomik durumu iyi olanların imkânları doğrultusunda besledikleri küçükbaş hayvanlardan bir veya iki tanesini geleneğin icrasına katkı sağlamak amacıyla verdiği ifade edilmiştir (K. K. 5). Köy halkının imkânlarının artması ile hazırlanan yemekler çeşitlilik göstererek etli pilav, tas kebabı, salata, mercimek veya yayla çorbası yapılmaya başlanmıştır (K. K. 9). Devir mevlidine köy halkından veya dışarıdan yediden yetmişe herkes katılabilir; kadın ve erkeklerin yemek yedikleri yerler ayrı tutulur.

Öğle namazından birkaç saat önce cemaat camide toplanır, Kur'an-ı Kerim, mevlidi şerif, ilahi ve kasideler, salat ve selamlar okunur. Namaza kadar duaya ve Kur'an-ı Kerim okumaya devam edilir. Daha sonra ezandan önce bütün köy halkının duyması ve âmin demesi için minareden afat duası ve yağmur duası yapılır, ayrıca daha önce ölen ataların ruhlarına da Fatiha okudukları görülür (K. K. 7). Bu nitelikler geleneğin İslami yönüne de işaret etmektedir. Nitekim istiska olarak adlandırılan yağmur duasının hazreti Peygamber zamanında yapıldığı görülür. Enes bin Malik'ten (r.a.) rivayet edildiğine göre bir cuma günü hazreti Peygamber (s.a.v.) minberdeyken taşradan bir adam gelerek ey Allah'ın elçisi, kuraklıktan ve kıtlıktan perişan olduk, Allah'a dua edin de bize yağmur versin dediği, bunun üzerine Peygamberimiz ellerini kaldırarak üç kez Allah'ım, bize yağmur ihسان eyle diye dua ettiği, o anda bulutlar toplanmaya başlayıp yağmurun altı yedi gün yağdığı söylenir (Hançerlioğlu, 1984, s. 708). Burada Devir Mevlidi Geleneği'nde dua merasimi açık bir şekilde görülmektedir. Akabinde öğle namazı kılınır ve namazdan sonra yemeğe geçilir. Yemek önce gelen misafirlere ikram edilir. Yemek sonunda çay ikram edilir, böylece muhabbet ve kaynaşma ortamı sağlanarak geleneğin nesilden nesle aktarılması sağlanır.

SONUÇ

Geleneksel toplumlar, doğanın yıkıcı etkileriyle başa çıkma ve doğaya hâkim olma çabalarını tarih boyunca ritüel ve inanışlar yoluyla ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, inanç sistemleri ve gelenekler sadece bireylerin manevi dünyasını değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın temel dinamiklerini de şekillendirmiştir. Doğayla olan ilişkilerini ritüel pratiklerle düzenleyen kırsal topluluklarda bu tür uygulamalar, doğayla mücadele etmenin ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmenin bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erbaa ilçesine bağlı Çalkara ve Karaağaç köylerinde sürdürülen Devir Mevlidi Geleneği, bu çalışmada eski Türk inanç ve geleneklerinden etkilenmiş bir pratik olarak incelenmiştir. Çalışma, geleneğin kökenlerini, işlevini ve bugüne kadar nasıl devam ettirildiğini ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bulgular, köy halkının bu geleneği, özellikle Şamanizm gibi eski Türk dinî pratiklerinden etkilenerek sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Geleneğin içeriğinde Şamanizm'e ait unsurlar arasında Yada taşı, kurban kesimi, dağ kültü, din adamlarının toplumsal liderlik rolü ve türbe ziyaretleri öne çıkmaktadır. Bu unsurlar, Devir Mevlidi Geleneği'nin derin köklere sahip olduğunu ve eski inançlarla İslamî geleneklerin birleşimiyle şekillendiğini göstermektedir.

Çalışmada yapılan karşılaştırmalı analizler, Türkiye genelinde benzer ritüellerin mevcut olmasına rağmen, Devir Mevlidi Geleneği'nin Çalkara ve Karaağaç köylerinde farklı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Gelenek, ölen kişiler için icra edilen bir ritüel olmayıp, hem yağmur yağdırma hem de sel, dolu ve taşkın gibi doğal afetlerden korunma amacıyla uygulanmaktadır. Bu yönüyle, gelenek yalnızca belirli bir afet türüne karşı değil, genel anlamda doğanın yıkıcı etkilerine karşı koruyucu bir pratik olarak geniş kapsamlı bir işlev üstlenmiştir.

Köylerin tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaları ve doğaya bağımlılıklarının yüksek olması, geleneğin hem dini hem de kültürel anlamını pekiştirmiştir. Devir Mevlidi Geleneği'ne halk arasında "Manevi Kalkan" adı verilmesi, geleneğin koruyucu ve kutsal bir işlev üstlendiğini ifade eder. Literatürde bu tür bir isimlendirmeye rastlanmamış olması, geleneğin ulusal düzeyde özgün bir yapı taşıdığını ve ilk defa bu bölgede ortaya çıkmış olabileceğini gösterir.

Geleneğe topluluk içindeki bireylerin aktif katılımı, geleneğin toplumsal düzeyde canlılığını korumasına ve etkili bir şekilde yeni nesillere aktarılmasına önemli ölçüde katkı sunduğu belirlenmiştir. Geleneğin ritüellerinin dini bir pratik olmanın ötesinde, toplumsal bağları güçlendiren ve kültürel belleği yeni kuşaklara aktaran bir mekanizma işlevinin de olduğu görülmüştür.

Devir Mevlidi Geleneği, geçmişin izlerini taşıyan ve günümüz topluluklarının manevi ihtiyaçlarını karşılayan kültürel bir miras olarak dikkat çekmektedir. Doğal afetlere karşı manevi bir koruma aracı olmasının yanı sıra toplumsal dayanışmayı güçlendiren, bireyleri ortak bir hafıza etrafında birleştiren ve kültürel sürekliliği sağlayan bir yapı olarak önemini korumaktadır. Bu çalışmanın daha önce akademik literatürde ele alınmamış ve özgün bir gelenek olan Devir Mevlidi Geleneği'ni ilk defa ortaya koyması nedeniyle hem literatüre ve halk bilimi çalışmalarına hem de kültürel miras ve kültürel bellekle ilgili çalışmalara önemli katkılarda bulunacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

Acıpayamlı, O. (1965). Türkiye'de yağmur duası II. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, (XXII. cilt) (3-4), 221-250.

Artun, E. (2014). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.

Beydili, C. (2004). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. (E. Ercan, Çev.). Ankara: Yurt Kitap Yayın.

- Buhari, İ. M. İ. (2013). *Sahih-i Buhari tercemesi* (1. cilt). (M. Sofuoğlu, Çev.) İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Durupınar, H. (2022). *Nevahi-i Erbaa'da tarihten izler*. Tokat: Erbaa Medya Gazetecilik Reklamcılık Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2017). Eski Türklerde kurban ve bununla alakalı gelenekler. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 62(371), 52-56.
- Güç, A. (2010). İslam öncesi dinlerde kurban. *Din ve Hayat Dergisi*, (11), 5-7.
- Hançerlioğlu, O. (1984). *İslam inançları sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnan, A. (1952). *Müslüman Türklerde şamanizm*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1 (4), 19-30.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk dini tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaşgarî M. (1992). *Divanü lügati't- Türk* (III. cilt). (B. Atalay, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köse, F. N. (2001). Burdur ve yöresi halk bilimi ürünlerinde eski Türk inançlarının izleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi (kaynakları ve açıklamaları ile destanlar)* (1. cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Örnek, S. V. (1973). *Budunbilimleri terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şişman, B. (2003). Samsun'da icra edilen bir yağmur duası ritüeli ve Türk kültür tarihi bağlamında düşündükleri. *Milli Folklor*, (58), 86-92.
- Uğurelli, T. A. (2023). Anadolu'da Gerçekleştirilen Yağmur Yağdırma Ritüelleri. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, (85), 123 – 135.
- Tokat rehberi*. (2010). Tokat: Maviay Basın Yayın.
- Uslu, B. (2017). *Türk mitolojisi*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Yayla, K. (2002). *Kütüb-i sitte'den 1001 hadis*. İstanbul: Merve Yayınları.
- Yılmaz, H. (2005). Gelenek, gelenekçilik ve gelenekselcilik. *Muhafazakâr Düşünce*, (3), 39-53.

Kaynak Kişiler

Kaynak Kişi No.	Ad Soyad	Doğum Yılı	İkamet Yeri	Eğitimi	Mesleği
K. K. 1	Hayri Arpa	1941	Erbaa	İlkokul	Emekli
K. K. 2	Şerife Yorulmaz	1946	Erbaa	İlkokul	Ev hanımı
K. K. 3	Yeter Bolat	1967	Erbaa	İlkokul	Ev hanımı
K. K. 4	Emine Gülmez	1979	Erbaa	İlkokul	Ev hanımı
K. K. 5	Mehmet Ergül	Belirtme -di	Karaağaç	İlkokul	Çiftçi
K. K. 6	Mustafa Kök	1985	Karaağaç	Lisans	Kamu görevlisi
K. K. 7	Sait Çetin	1952	Karaağaç	İlkokul	Çiftçi
K. K. 8	Nedim Üstün	1948	Karaağaç	İlkokul	Çiftçi
K. K. 9	Faysal Tanoba	1965	Çalkara	İlkokul	Muhtar
K. K. 10	Remzi Aslan	1952	Çalkara	İlkokul	Çiftçi
K. K. 11	Ali Şahin	1957	Çalkara	İlkokul	Çiftçi
K. K. 12	Hasan Korucu	1969	Karaağaç	Ortaokul	Muhtar
K. K. 13	Halil Avcı	1961	Karaağaç	Ortaokul	Emekli
K. K. 14	Erkan Tütüncü	1983	Çalkara	Lisans	Kamu görevlisi
K. K. 15	Müsellim Koyuncu	1962	Karaağaç	Ortaokul	Çiftçi
K. K. 16	Zahit Satıcı	1950	Karaağaç	İlkokul	Çiftçi
K. K. 17	Kadir Yaman	1963	Karaağaç	İlkokul	Çiftçi
K. K. 18	Hasan Bolat	1955	Karaağaç	İlkokul	Çiftçi
K. K. 19	Sebahattin Şenel	1952	Karayaka	Lisans	Emekli

DEVİR MAWLID / SPIRITUAL SHIELD TRADITION IN ERBAA KARAAĞAÇ AND ÇALKARA VILLAGES

ABSTRACT

From past to present, people have developed various methods to cope with natural disasters. These methods have been seen particularly prominently in places where traditional and rural lifestyles prevail. Societies that make their living from agriculture and animal husbandry have created various rituals and practices with the instinct of protection against natural disasters such as drought, floods and inundations. In this context, traditional practices such as the “rain prayer” performed for rain are still alive in many regions of Turkey. The function of the tradition called “Devir Mevlidi” or “Spiritual Shield” performed in the Karaağaç and Çalkara villages of Erbaa district of Tokat province will be discussed in depth. This tradition does not only aim to bring rain; it has also been observed to be performed to protect against floods, hail and inundations. It is known that this tradition has been continuing for about a century in the Karaağaç and Çalkara villages and has a deep meaning among the villagers. During this period, the form and purpose of the ritual have changed and transformed according to social needs and natural conditions. The Devir Mevlidi Tradition has a deep-rooted place in Turkish cultural tradition and represents the current reflections of beliefs, customs, traditions and practices from the past. This tradition is an expression and symbol of the spiritual and social solidarity developed by local communities against natural disasters. The ceremonies stand out not only as a religious ritual but also as a social activity, strengthening social solidarity and ensuring the transfer of information between generations. Thus, they create a bond and social unity between people in villages. The study shows that these rituals are not just a matter of belief, but also how a cultural heritage is preserved and kept alive. Such traditions strengthen the ties of societies with the past and instill a sense of hope and solidarity for the future. In addition, the social interactions that occur during the performance of the Devir Mevlidi Tradition reinforce social relations and strengthen the ties between people. Such spiritual practices developed against natural disasters emerge as important elements that bring people together and create a collective memory.

The Devir Mevlidi Tradition in the villages of Karaağaç and Çalkara is not only a cultural heritage that carries traces of the past, but also fulfills a function that strengthens unity and solidarity between future generations. In this study, in addition to revealing the importance of protecting cultural heritage and ensuring social unity, information will be given about the Devir Mevlidi/Spiritual Shield Tradition, which is an original tradition that has not been studied and encountered in our country before.

Keywords: Tokat, Erbaa, tradition, mawlid tradition, spiritual shield tradition.